

Broj: 16-03/24

Herceg Novi, 29.03.2024. godine

**IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA RAZVOJ I ZAŠTITU ORJENA –
HERCEG NOVI DOO
KAO UPRAVLJAČA PARKA PRIRODE „ORJEN“ ZA 2023. GODINU**

SADRŽAJ

<u>UVOD</u>	1
<u>1. RAZVOJ I UNAPREĐENJE SISTEMA UPRAVLJANJA PODRUČJEM</u>	2
1.1. Razvoj upravljača parka	2
1.2. Efikasno i održivo upravljanje	3
<u>2. ZAŠTITA PRIRODE</u>	4
2.1. Praćenje stanja u PP Orjen i rad zaštitarske službe.....	5
2.2. Očuvanje i obnova.....	6
<u>3. PROMOCIJA PP ORJEN KROZ KREIRANJE TURISTIČKOG PROIZVODA</u>	8
3.1. Nabavka i opremanje ECO VILL kioska na Škveru	8
3.2. Razvoj turističkih sadržaja kroz organizovanje manifestacija	9
3.3. Organizovanje turističkih tura – hiking	12
3.4. Nastupi na sajmovima i prezentacijama.....	15
3.5. Promocija putem digitalnog i tradicionalnog marketinga	16
<u>4. RAZVOJ LOKALNE ZAJEDNICE I INFRASTRUKTURA</u>	17
<u>5. EDUKACIJA I SARADNJA SA INSTITUCIJAMA I ORGANIZACIJAMA</u>	19
5.1. Edukacija zaposlenih.....	20
5.2. Naučna istraživanja	21
<u>6. IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI FINANSIJSKOG PLANA AGENCIJE ZA RAZVOJ I ZAŠTITU ORIENA DOO HERCEG NOVI ZA 2023.GODINU</u>	23
<u>ZAKLJUČAK</u>	27

UVOD

Osnov za donošenje:

Izveštaj o radu Agencije kao upravljača Parka prirode „Orjen“ za 2023. godinu donosi se u skladu sa: Odlukom o osnivanju Parka prirode „Orjen“, Statutom društva i članom 56 Zakona o zaštiti prirode ("Službeni list Crne Gore", br. 054/16 od 15.08.2016).

Prioritetne aktivnosti

Prema Zakonu o zaštiti prirode, regionalni park ili park prirode je:

“Prostrani prirodni ili dijelom kultivisani lokalitet kopna ili mora, odnosno kopna i mora sa ekološkim obilježjima međunarodne i nacionalne važnosti i predionim vrijednostima. U regionalnom parku/parku prirode zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se ugrožavaju obilježja, vrijednosti i uloga parka”.

Saglasno navedenoj definiciji primarni cilj rada Parka prirode „Orjen“ Doo je zaštita i unaprijeđenje biodiverziteta i predionih vrijednosti područja; omogućavanje povećanja prihoda lokalnog stanovništva i poboljšanja uslova života, korišćenjem ekosistemskih usluga i razvijanjem turizma kao snažnog faktora dobrobiti lokalnog stanovništva i međusobne saradnje.

Planom rada i nacrtom Petogodišnjeg plana upravljanja predviđeno je sedam tematskih oblasti koje za cilj imaju sprovođenje i unaprijeđenje mjera kojima će se ostvariti glavni cilj- zaštita i održivo korišćenje zaštićenog područja. Tematske oblasti koje su razrađene i kroz jednogodišnji izvještaj su:

- Razvoj i unaprijeđenje sistema upravljanja područjem
- Zaštita prirode
- Razvoj turizma
- Razvoj lokalnih zajednica
- Infrastruktura
- Edukacija i istraživanje-biodiverzitet i kulturno historijsko naslijeđe
- Promocija

1. RAZVOJ I UNAPREĐENJE SISTEMA UPRAVLJANJA PODRUČJEM

1.1. Razvoj upravljača parka

Indikator: Uposlen neophodan broj zaposlenih u nadzorničkoj službi. Djelimično nabavljena odgovarajuća oprema.

U januaru 2022. godine, Agencija za razvoj i zaštitu Orjena je na osnovu Ugovora o ustupanju preuzela od Opštine Herceg Novi na korišćenje "Avanturistički park" Vrbanj, te na osnovu člana 3 i člana 4 ovog Ugovora, ugovorne strane su se saglasile da ustupilac uz privremeni objekat ustupa i opremu koja služi za upravljanje parkom (automobil, generator, kamere, sofver i sl.) kao i zaposlene u "Avanturističkom parku" (instruktori, inkasanti, instruktor – monter) koji ostaju radno angažovani kod primaoca, sve prema Sporazumima o preuzimanju radnika. Tokom 2023. godine u Agenciji za razvoj i zaštitu Orjena, zajedno sa preuzetim zaposlenima iz "Avanturističkog parka" bilo je devetnaest zaposlenih lica i to: pet lica sa visokom stručnom spremom i četrnaest lica sa srednjom stručnom spremom. Zaposleni su obavljali poslove zaštite prostora (prirodnih i kulturnih vrijednosti), promocije, turizma i administracije.

Postignuti su sporazumi o zajedničkom djelovanju u vanrednim situacijama sa institucijama koje su prisutne u PP ili se graniče sa njim (Orjen- Trebinje, Kotor, Služba spašavanja, Uprava za šume, MUP, Pogranična služba) u skladu sa kojima se djelovalo u toku 2023. godine.

Park ima uspostavljen sistem praćenja realizacije nacрта plana upravljanja i obezbjeđivanja transparentnosti rada - Aktivnosti koje su sprovedene od osnivanja Agencije kao upravljača, nastavljene su i tokom 2023. godine te su svi akti, podaci i aktivnosti ažurirani i dokumentovani u arhivi preduzeća.

Planska dokumentacija

U skladu sa Zakonom o zaštiti prirode neophodno je da Upravljač zaštićenog područja pripremi Petogodišnji plan upravljanja zaštićenim područjem i plan upravljanja zaštićenim područjem za svaku godinu rada.

U januaru mjesecu 2019. godine preduzete su mjere za izradu Petogodišnjeg plana upravljanja. Tokom jula 2021. godine stručna lica angažovana od strane "Šuma plan" za izradu ovog dokumenta ponovo su izašla na teren radi ažuriranja podataka odnosno evidentiranja eventualnih promjena. Petogodišnji plan upravljanja sa menadžment planom za 2022-2027g je pripremljen.

Naime, kako je Studija zaštite od strane kabineta Opštine Herceg Novi zatražena Agenciji za zaštitu životne sredine u momentu kada pravno postupak nije bio zaokružen upisom u centralni registar zaštićenih područja, dokument je trebalo nakon upisa i određivanja upravljača dopuniti pravnim aktima. Agencija kao upravljač uvažila je sve predloge Agencije za zaštitu životne sredine u pogledu granica parka koje su predložene Studijom zaštite iz 2017. godine i Studijom revizije uz zahtjev od 15.03.2019. god. Br. 6-3/19 za izuzeće određenih lokacija i usaglašavanje sa prostornim planovima PUP i GUP za prostor Opštine Herceg Novi. Agencija za zaštitu životne sredine je saglasna da prilagodi granice III zone zaštite sa zahtjevima Agencije za razvoj i zaštitu Orjena i Opštine Herceg Novi. Da bi se navedeni zahtjevi pravno ispoštovali neophodno ih je potvrditi održavanjem javne rasprave. Karta parka sa izuzetim lokacijama je dostavljena nadležnom opštinskom sekretarijatu- Sekretarijat za komunalne djelatnosti, ekologiju i energetske efikasnost.

Javnom raspravom kao završnim postupkom u koji se uključuju sve zainteresovane strane definišće se nove granice Parka kao i stepen zaštite u okviru granica.

1.2. Efikasno i održivo upravljanje

Služba Parka prirode Orjen u saradnji sa organizacijama u regionu i opštinskim sekretarijatima prati rokove za pozive i obezbjeđuje učešće na projektima, priprema projektne ideje za finansiranje kod međunarodnih institucija.

2. ZAŠTITA PRIRODE

Indikator: Monitoring flore i faune tokom cijele godine vrši zaštitarska služba, a vrši se i u saradnji sa ENV. PRO. organizacijom sa kojom je potpisan ugovor. U nastavku teksta po oblastima je opisano trenutno stanje prirodnih resursa flore i fauna i mjere i aktivnosti preduzete u cilju očuvanja i obnove prirodnih resursa Parka prirode Orjen.

Prirodni resursi Parka prirode

Park prirode Orjen se prostire na površini od 8797,2ha (Studija zaštite) i raspolaže sa značajnim prirodnim resursima. U Studiji zaštite istaknuto je kako je područje Orjena prepoznato kao izuzetno važno područje zbog prisustva velikog broja međunarodno značajnih tipova habitata i ekosistema te vrste flore čime je uvršteno u projekte koji predstavljaju mrežu zaštićenih područja Evrope(Emerald i Natura 2000).

Tokom 2023. godine nastavljeno je sprovođenje aktivnosti predviđenih Planovima upravljanja parka na zaštiti biodiverziteta područja i valorizacije turističkog potencijala u skladu sa održivim korišćenjem prirodnih resursa Parka prirode i potrebama zaštićenog područja.

Trenutno stanje zaštićenog prirodnog dobra

Studija o izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog prirodnog dobra kroz terenski rad stručnih saradnika utvrdila je da područje Parka prirode Orjen ima izuzetne vrijednosti kada je u pitanju biološka, geološka raznovrsnost, pejzaž i kulturna baština ali i dobru očuvanost istih uprkos značajnim negativnim pritiscima.

Orjen odlikuje značajan diverzitet vrsta staništa od kojih je veliki broj značajan sa aspekta zaštite na nacionalnom i međunarodnom nivou, zatim bogatim kulturnim naslijeđem, te pejzažnim vrijednostima koje su takođe značajne na nacionalnom, ali i međunarodnom nivou. Područje Orjena je identifikovano kao EMERALD I IBA područje.

2.1. Praćenje stanja u PP Orjen i rad zaštitarske službe

Zaštitarska služba unutar Agencije za razvoj i zaštitu Orjena, koja je upravljač zaštićenim područjem u svom radu oslanja se na Zakon o zaštiti prirode CG, Zakon o zaštiti lica i imovine CG, kao i zakonima obavezujućim planskom dokumentacijom (plan upravljanja zaštićenim područjem, plan protivpožarne zaštite).

U 2023. godini služba zaštite „rendžeri“ sprovodila je redovne i vanredne aktivnosti u skladu sa planom upravljanja Parka Prirode Orjen. Redovne aktivnosti su: obilazak zaštićenog područja po planu i program godišnjeg plana upravljanja, znatan dio zaštićenog područja je moguće obići samo piješke, te se te redovne aktivnosti koriste i za održavanje staza odnosno čišćenje staza i vidikovaca. „Staza zdravlja,“ kao vrlo korišćeni objekat u zaštićenom području obilazi se i održava više i češće od ostalih staza. Vidikovci sa mobilijarom takođe su se obilazili po planu i program radi kontrole stanja ovih objekata. U toku ljetne sezone radne obaveze se proširuju i dopunjuju protivpožarnim dežurstvima i osmatranjima. Redovne aktivnosti zaštitarske službe su i: kontrola zaštićenog područja u smislu neposrednog uvida u stanje prostora i mogućih lako uočljivih promjena biodiverziteta; nekontrolisane gradnje; oštećenja ili uništenja staništa flore i faune, lovokrađe; obezbjeđenja migracionih puteva životinjskih vrsta koje žive u zaštićenom području kao i uznemiravanja istih u mjeri u kojoj je to moguće. Vanredne aktivnosti u suštini predstavljaju primjer dobre prakse i saradnje sa lokalnim stanovništvom tako da je zaštitarska služba tokom 2023. godine učestvovala u pomoći onim seljanima kojima je sticajem životnih okolnosti pomoć bila potrebna u pripremi ogreva ili poljskim radovima.

U 2023. godini godišnjim planom upravljanja predviđeno je i ostvareno čišćenje „staze zdravlja“, staze ka toponimima Poljice, Duge, pod Duge, Ristove doline, Balješina lokva, Bjelotina, Ubaljska planina, kolski put iznada Mekog dola do Pijace. Farbanje vidikovaca i zamjena oštećenih dijelova, farbanje ograde kod Avanturističkog Parka, košenje i održavanje pijace i sportskog terena, bistjerne kod doma. U saradnji sa opštinom ugrađeno je 40 m³ betona u kolski put Kruševica – Vrbanj.

2.2. Očuvanje i obnova

U skladu sa zakonskim propisima šumom, šumskim plodovima, ljekovitim biljem i divljači na prostoru Parka upravlja Uprava za šume odnosno Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja. Uloga upravljača Parka u kontroli i zaštiti korišćenja šuma, šumskih plodova, ljekovitog bilja i divljači je u tijesnoj vezi sa radom Uprave za šume i Ministarstva na zaštićenom području.

Obzirom da dvije nadležnosti, Parka i Uprave za šume, proizilaze iz različitih zakona, može se zaključiti da isti nisu usklađeni kako bi se efikasno primjenjivali (Zakon o zaštiti prirode, Zakon o šumama i Zakon o lovstvu). Tokom prethodnog perioda upućeni su i zahtjevi sa predlozima za saradnju i obnovu obradivog zemljišta direktoratu za ruralni razvoj kao i Upravi za šume za izdavanje Agenciji na uvid plana aktivnosti i plana upravljanja šumama na teritoriji parka.

Asistencije pri gašenju požara - u razdoblju učestalih ljetnjih požara, članovi zaštitarske službe Agencije su, zajedno sa pripadnicima Službe zaštite i spašavanja, dežurali i gasili požare. Zajednički rad na terenu sa Službom zaštite i spašavanja je dio već standardne procedure djelovanja u ovakvim i sličnim slučajevima.

Akcija čišćenja i sadnje crnog bora - povodom svjetskog dana planete Zemlje, u organizaciji Agencije za razvoj i zaštitu Orjena, uz saradnju sa Sekretarijatom za ekologiju i energetske efikasnost, NVO „Ne bacajte boce“ i volontera Crvenog krsta, sprovedena je akcija ekološkog čišćenja i sadnje crnog bora. Prvo je uz pratnju vodiča iz parka prirode organizovana pješačka tura Stazom zdravlja, koja je završila kod Info centra Parka prirode, gdje je upriličena degustacija domaćih proizvoda koju je priredila taverna Domestic sa Vrbanja.

Krajem 2023. godine Agencija za razvoj i zaštitu Orjena doo je aplicirala, a početkom 2024. godine i dobila donaciju tehničkih sredstva u vidu protivpožarne opreme i to:

- 6 naprtnjača za gašenje požara
- 6 metlarica za gašenje požara
- 5 kaciga za šumske intervencije
- 5 pari rukavica za šumske intervencije
- 4 crijeva za gašenje požara,
- 4 mlaznice
- 4 spojke

Pomenuta oprema biće korišćena kao tehnička podrška u aktivnostima unapređenja upravljanja zaštićenim područjima, a u okviru projekta Vode Balkana- faza 3 koji Parkovi Dinarida realizuju u saradnji sa The Nature Conservancy (TNC) a uz podršku US Fores Service.

3. PROMOCIJA PP ORJEN KROZ KREIRANJE TURISTIČKOG PROIZVODA

Indikator: Broj posjeta na Fb i Instagram stranici, kao i povećan broj vođenih tura. Takođe u prethodnom periodu intenzivirana je saradnja sa hotelima, sa kojima su potpisani ugovori o daljoj saradnji. Kroz međunarodni projekat urađeni su promo spotovi i odštampane su nove brošure sa proširenom ponudom u koju je uvrštena i ponuda mještana. Brošure su podijeljene po hotelima, po turističkim info centrima, kao i na sajmovima i bazarima na kojima smo predstavljali ponudu.

Tokom prethodne godine intenzivno je rađeno na afirmaciji i valorizaciji zaleđa u svrhu održivog razvoja turizma na sve zakonski raspoložive načine, a u skladu sa specifičnim ciljevima upravljanja zaštićenim područjem.

3.1. Nabavka i opremanje ECO VILL kioska na Škveru

Agencija za razvoj i zaštitu Orjena je u poslednje 4 godine uložila veliki trud u turističku promociju Parka prirode Orjen kao i planine Orjen uopšte. Pametnim potezima i upornim djelovanjem Park prirode Orjen je postao veoma poželjna outdoor turistička destinacija na svjetskoj mapi outdoor turizma. Veliko interesovanje za Park prirode Orjen diktira i širenje infrastrukture da bi djelovanje Agencije za razvoj i zaštitu Orjena koja upravlja Parkom prirode Orjen bilo uspješnije i dostupnije. Iz tih razloga pojavila se potreba za nabavkom objekta-eko kućice kao Info pulta i prodajnog mjesta naše Agencije.

Uz pomoć i donaciju Turističke organizacije Herceg Novi nabavljen je kiosk, postavljen na Škveru i sa radom počeo 14.06.2023. godine. Prethodnih godina Agencija je realizovala projekat ECO VILL ORJEN u kojem su žene koje žive na teritoriji Parka prirode Orjen osmislile niz proizvoda sa etiketom PP Orjen. Jedna od namjena kioska je da služi kao prodajno mjesto za te proizvode.

Pored toga, Agencija u svojoj ponudi ima više unikatnih hiking i biking tura za koje vlada veliko interesovanje, a ujedno upravljamo i jednim od najmodernijih Avanturističkih parkova u Evropi, tako da eko kiosk služi i kao info pult za sve one koji se interesuju za aktivnosti u Parku prirode Orjen kao i prodajno mjesto za iste.

Radno vrijeme kioska bilo je od ponedjeljka do petka u dvije smjene i to od 09h do 15h i od 18h do 22h, dok je subotom radio samo od 09h do 15h, nedelja je bila neradna. Proizvodi koji su se mogli naći u ponudi bili su domaći sapuni, likeri i čajevi.

3.2. Razvoj turističkih sadržaja kroz organizovanje manifestacija

„COOL PARTY“ NA VRBANJU

U januaru 2023. godine je održana na Vrbanju zimska dnevna žurka „COOL PARTY“ u organizaciji Agencije za razvoj i zaštitu Orjena, u kojoj je učestvovalo više od 500 posjetilaca, što je bio odličan pokazatelj potencijala Parka prirode u segmentu posjete. Kao uvod održana je pješačka tura kroz Rujišta po snijegu dijelom Staze zdravlja, sa povratkom u dvorište Info centra Vrbanj, gdje se odvijao centralni događaj. Gosti su imali priliku da degustiraju domaće kobasice i domaći krompir, pri čemu je podijeljeno preko 500 porcija. Događaj je pratio bazar domaćih proizvoda i suvenira, a posjetioce je zabavljao hercegnovski bend Low Voltage. U sklopu manifestacije održana je i trka u planinskom trčanju „snow trail“ na kojoj je učešće uzelo 30 trkača. Manifestacija je imala veliki odjek u gradu i bližem okruženju kao jedna od najbolje organizovanih.

„DAN NOVSKOG ZALEĐA“

U organizaciji Agencije za razvoj i zaštitu Orjena i MZ Kameno-Žlijebi i TOHN kao glavnog sponzora, te podršku PK Subra u pratećem programu, 03. Juna 2023. godine je održana manifestacija „Dan novskog zaleđa“. Manifestacija je započela pješačkom turom i obilaskom Velike pećine, najveće pećine Boke Kotorske i njenog zaleđa. Zatim je uslijedilo otvaranje centralnog događaja u porti Crkve Sv. Jovana na Kamenom: VI sajma domaće trpeze i tradicionalnih jela hercegnovskog zaleđa. Trinaest izlagača iz podorjenskih sela Kameno,

Mokrine, Kruševice i Vrbanj, ali i sa Poda, Bijele i samog Herceg Novog, ponudilo je raznovrsne kvalitetne domaće poljoprivredne proizvode, pravo bogatstvo ukusa i mirisa našeg zaleđa, a dodatno, bilo je tu i domaćih sapuna, ljekovitog bilja i različitih rukotvorina. U kulturno-umjetničkom programu učestvovali su : KUD Sloga, vokalni ansambl Sloga, te ženska klapa Lira. Organizovan je i kutak za djecu sa animatorom. Nakon sajma, organizovana je i atraktivna noćna tura „Nad Bokom po mjesecini“, gdje su uz pratnju vodiča gosti obilazili lokalne vidikovce, da bi zatim u porti Sv. Jovana bila upriličena i prezentacija na temu „Pećine i jame Orjena u narodnim vjerovanjima“.

SUORGANIZACIJA DOGAĐAJA „NOĆ PUNOG MJESECA“

Kao i svake godine, u februaru 2023. godine je Agencija za razvoj i zaštitu Orjena pomogla održavanje događaja „Noć punog mjeseca“, u okviru kojeg se izvodi planinarski uspon na Subru (1679 m) u noćnim zimskim uslovima. Događaj koji organizuje PK Subra je protekao u rijetko hladnom i snjegovitom okruženju, sa jakom burom, što ga je, za ovu vrstu posjetilaca, učinilo još zanimljivijim i atraktivnijim.

„PROLJEĆE NA SNIJEGU“

U nedelju, 30. aprila 2023. godine je na Orjenskom sedlu (1600 m) održan događaj „Proljeće na snijegu“, a četrdesetak posjetilaca je uživalo u revijalnom takmičenju u sankanju, ali i degustaciji specijaliteta od snijega, koktela i sladoleda. Adrenalinski spustovi u snijegu ukopanom stazom po sjevernoj padini Kosmaša završeni su dodjelom diploma svim učesnicima, od djece do onih vremešnijih, nakon čega je uslijedila atraktivna degustacija koktela i sladoleda, rađenih sa orjenskim snijegom kao glavnim sastojkom. Naime, ovi specijaliteti su zadnjih godina postali jedan od brendova Parka prirode Orjen i za njih uvijek vlada veliko interesovanje, a tako je bilo i ovog puta. Temelje se na nekadašnjoj pastirskoj poslastici, rađenoj od jamskog snijega, svježeg mlijeka i šumskog voća. Proljeće na snijegu je zajednički događaj Parka prirode Orjen i Planinarskog kluba Subra. Cilj događaja je bio ukazati na vrijednosti Orjena i njegove netaknute prirode, kao vid obilježavanja Dana planete Zemlje.

REVIJALNO BUĆARSKO PRVENSTVO

Park prirode Orjen, ima dvije važne uloge: da štiti prirodu, ali i da omogućava njeno održivo korišćenje, između ostalog, kroz sport rekreaciju i očuvanje baštine. Sva ta tri elementa susreću se u Revijalnom bućarskom prvenstvu, održanom 13. avgusta 2023. godine na Orjenskom sedlu, na zogu na najvećoj nadmorskoj visini u Crnoj Gori (1600 m). Organizatori događaja su bili PK Subra i BK Val, dok su podršku organizaciji dali Park prirode Orjen, Opština Herceg Novi i Turistička organizacija Herceg Novi.

SEDMO IZDANJE OTVORENOG PRVENSTVA CRNE GORE U GRADNJI SUVOMEĐE

U jedinstvenom ambijentu Kotobiljskog izvora, 16 i 17. Septembra 2023. godine održan je jedinstven događaj u našoj zemlji: Otvoreno prvenstvo Crne Gore u gradnji suvomeđe, kulturni, ali i sportsko-rekreativni događaj, koji ima za cilj održati prenos znanja i vještina gradnje u kamenu u tehnicu na suvo (bez vezivnog materijala). Ovo umijeće, koje je prepoznao UNESCO kao nematerijalnu baštinu čovječanstva, polako nestaje i biva zaboravljeno, pa su ovakvi događaji utoliko važniji. Prvog dana održana je radionica gradnje suvomeđe, uz teoretsko i praktično izlaganje, da bi u nedjelju uslijedilo samo takmičenje kao centralni događaj. Okupile su se tročlane ekipe iz Crne Gore, Rusije, ali i dvije mješovite, sa takmičarima iz Crne Gore, Srbije, Hrvatske, Rusije i Kolumbije. Pored toga, za najmlađe je paralelno održan čas gradnje male pokazne suvomeđe, u kome su djeca zaista sa uživanjem masovno učestvovala.

Organizator događaja je Agencija za razvoj i zaštitu Orjena-upravljač Parka prirode Orjen, a partneri: Planinarski klub Subra, koji je obavio volonterski dio priprema, MZ Kameno-Žlijebi, na čijoj teritoriji se Prvenstvo i održavalo, Nevladino udruženje Ruke, koje je izdvojilo svoje domaće gastro suvenire za takmičarske ekipe, a tu je i hotel Vila Mireli, koji je obezbijedio prigodno osvježenje.

PRVA KRTOLIJADA

U nedelju, 17. Septembra 2023. godine, u hercegnovskom zaleđu uspješno je realizovano prvo izdanje sajma posvećenog domaćoj krtoli i plodovima jeseni, „Krtolijada“. U hladu stoljetnih stabala u porti Sv. Jovana na Kamenom, na čak 18 štandova posjetioци su mogli da uživaju u bogatstvu ukusa i mirisa jela spremljenih na bazi krompira, od onih slanih, pa sve do kolača i torti od krtole, na šta niko nije mogao ostati ravnodušan. Izlagači iz našeg zaleđa, ali i gosti iz Nikšića i Trebinja, ponudili su veliki izbor poljoprivrednih proizvoda, kao i sapuna, melema, krema, pića itd, u kojem je svaki posjetilac mogao pronaći nešto za sebe. Da se ne bi sve završilo na ponudi štandova, postaralo se KUD Sloga i vokalni ansambl Lira, koji su svojim nastupima oduševili publiku. Tu je bio i odlično posjećeni dječji kutak sa zabavom na otvorenom i radionicama izrade figurica od krompira.

Organizator događaja, Park prirode Orjen i MZ kamenog Žlijebija, ističu zadovoljstvo proteklim događajem, kao i samom posjetom, kako domaćeg stanovništva, tako i turista, te efektima predstavljanja domaće hrane i specijaliteta ovog kraja, ali i regiona. Valja istaći da su Krtolijadu podržali Opština Herceg Novi i Turistička organizacija Herceg Novi, uviđajući značaj ovakvih događaja za oživljavanje našeg zaleđa i njegovih brojnih razvojnih potencijala.

3.3. Organizovanje turističkih tura - hiking

Agencija za razvoj i zaštitu Orjena je i tokom 2023. godine nastavila sa organizovanjem već ustaljenih tura:

- Blago iz Srca Orjena (odlazak do Subrinog amfiteatra i prezentacija pravljenja koktela od snijega),
- Carev put (odlazak do Orjenskog Sedla, prezentacija pravljenja koktela od snijega),
- Hercegnovski vremeplov (pješačka tura iz centra grada do Kamenog uz zanimljivu i manje poznatu stranu istorije ovog podneblja),
- Selo Žlijebija (odlazak do sela Žlijebija panoramskom stazom Spile, obilazak kamenog sela).

Tu su pored ovih tura u ponudi i dvije unikatne MTB (mountainbiking) ture. Za goste sa više iskustva i prave sladokusce tu je uvijek pružena mogućnost organizacija i individualnih tura prema sposobnostima turista koji nam se obrate (Veliki kabao 1894 m najviši vrh na Jadranu i vrh Subra 1679 m najljepši detalj primorskih Dinarida ...).

EDUKATIVNA TURA VODE KAMENSKE PLANINE

Edukativna vođena pješačka tura Vode Kamenske planine je realizovana je povodom Svjetskog dana voda, 22. marta. Učesnici, njih 25, su bili iz Budve, Tivta, Kotora i Herceg Novog. Tom prilikom je obišeno više lokacija, bistijerni, izvora, voda-kapavica i jama-sniježnica, vodnih objekata koji su Kamenjani tradicionalno koristili pri ljetnjem izdigu stoke na pašnjake i ljetne stanove u ovom, južnom dijelu današnjeg Parka prirode Orjen. Tokom razgledanja, posjetioci su saznali istorijske detalje nekadašnje borbe za vodu u uslovima oskudice u dinarskom kršu, ali i opasnosti koje donosi savremeno doba: od potpunog napuštanja običaja transumantnog stočarstva, bitnog za ekonomiju zaleđa i turističku i gastro-ponudu, ali i bio-raznolikost eko-sistema, pa sve do mogućnosti prekograničnog, globalnog zagađenja padavina, pa samim tim i bistijerni, lokvi i izvora u kršu. Najveći utisak na učesnike su ostvarila dva pećinska objekta, sa svojim vodama-kapavicama i snijegom, korišteni za pojila u vremenu kad je prostor planine ljeti ispunjavao daleko veći broj krupne i sitne stoke.

Primjetan je iz godine u godinu rast interesovanja turista za posjetu PP Orjen. Saradnja sa najvećim hotelima u našoj opštini nastavljena je i tokom 2023. Godine. U davdesetak hiking tura imali smo priliku da PP Orjen predstavimo turistima iz: USA, Velike Britanije, Francuske, Njemačke, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Rusije, Ukrajne, Argentine, Kanade, Švedske. Imali smo posjetioce iz okruženja: Srbije, Hrvatske, Bosne i Slovenije. Najviše smo radili sa hotelom Lazure Marina & Hotel. A kompletan izvještaj je u narednoj tabeli:

Datum	Naziv kupca	Iznos
08.04.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	180,00€
28.05.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	180,00€

Izvjestaj o radu za 2023. godinu

01.06.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	180,00€
03.06.	Gotovina – stupili u kontakt direktno sa nama	90,00€
08.06.	Gotovina – stupili u kontakt direktno sa nama	120,00€
17.06.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	220,00€
21.06.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	540,00€
05.07.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	220,00€
15.07.	Lazure Marina&Hotel	56,00€
21.07.	Lazure Marina&Hotel	56,00€
01.08.	Lazure Marina&Hotel	140,00€
02.08.	Lazure Marina&Hotel	112,00€
03.08.	Lazure Marina&Hotel	112,00€
08.08.	Lazure Marina&Hotel	112,00€
10.08.	Lazure Marina&Hotel	84,00€
15.08.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	180,00€
20.09.	Portonovi Hospitality Management Company d.o.o.	320,00€
05.10.	Lazure Marina&Hotel	56,00€
09.10.	Lazure Marina&Hotel	56,00€
UKUPNO		3 014,00€

Avanturistički park Vrbanj

Avanturistički park Vrbanj je počeo sa radom 29.04.2023. godine, na dan otvaranja je za sve korisnike ulaz bio besplatan, a zatvoren je 27.11.2023. godine. U 2023. godini smo produžili licencu Avanturističkog parka, da bi smo bezbjedno nastavili sa radom. U ljetnjoj sezoni najveći broj posjetilaca bili su stranci gdje prednjače Rusi i Ukrajinci. Takođe smo

imali posjetu Studenskog sportskog saveza MNE, gdje je učestvovalo 100 studenata sa raznih fakulteta i gradova, kao i dvije grupe djece sa Kosova i Metohije. Ove posjete su bile u cilju promocije Parka prirode Orjen i Avanturističkog parka. Imali smo i ove godine posjetu djece iz Trebinja koja su pored svih aktivnosti koje smo organizovali za njih takođe posjetili i Avanturistički park.

U sledećoj tabeli prikazan je broj posjetilaca i korisnika Avanturističkog parka u 2023. godini:

Mjesec	POSJETIOCI PARKA		KORISNICI PARKA		UKUPNO
	Djeca	Odrasli	Djeca	Odrasli	
APRIL	47	51	35	27	160
MAJ	233	242	208	119	802
JUN	92	120	72	24	308
JUL	244	292	195	104	835
AUGUST	220	254	174	96	744
SEPTEMBAR	110	133	92	55	390
OKTOBAR	99	136	83	62	380
NOVEMBAR	34	56	22	16	128
UKUPNO	1 079	1 284	881	503	3 747

3.4. Nastupi na sajmovima i prezentacijama

U koordinaciji sa lokalnom turističkom organizacijama Agencija za razvoj i zaštitu Orjena imala je priliku da predstavi svoju ponudu na sledećim sajmovima:

CMT Štuttgart 14-16. Januar

Alpe Adria Ljubljana 15-18. Februar

Place2Go Zagreb 24-26. Mart

LIST Lukavac 4-6. Maj

UČEŠĆE U DOGAĐAJU-URUČENJE SERTIFIKATA VIA HABSBERG

Zahvaljujući izlasku princa Rudolafa Habzburga 1888. godine na vrh Orjena stazom koju je specijalno za njega rađena, a koja se danas vodi kao najstarija namjenski pravljena planinarska staza u Crnoj Gori, opštini Herceg Novi je 23. 06. uručen sertifikat Via Habsburg. Staza se nalazi u okviru Parka prirode Orjen i jedan je od najposjećenijih. U okviru posjete delegacije iz Beča, agencija za Razvoj i zaštitu Orjena i Turistička organizacija Herceg Novi su upriličili obilazak austrougarskog utvrđenja na Tajnom brdu kod sela Kameno, te prigodnu izložbu austrougarskih dokumentarnih arhivskih fotografija tadašnje kasarne na Kamenom i samog Orjena.

3.5. Promocija putem digitalnog i tradicionalnog marketinga

U toku 2023. godine Agencija za razvoj i zaštitu Orjena nastavila je da radi na promociji PP Orjen i same planine Orjen kao dijela ukupne turističke ponude Herceg Novog, a sve u cilju kreiranja imidža i promocije Herceg Novog, kao kvalitetne, atraktivne i raznovrsne cjelogodišnje turističke destinacije. Promotivne aktivnosti su se sprovodile kroz društvene mreže, web stranicu, putem digitalnih i štampanih medija, redovnim kreiranjem sadržaja za objave, gostovanjima u medijima, učešćem na press konferencijama. Tokom 2023. godine doštampan je postojeći promo materijal za potrebe nastupa na sajmovima, dijeljenja turistima i počelo se sa idejnim rješenjima za izradu novih brošura. Za potrebe nastupa na sajmu u Štutgardu štampano je 300 brošura PP Orjen na njemačkom jeziku.

4. RAZVOJ LOKALNE ZAJEDNICE I INFRASTRUKTURA

Indikatori: Poboljšano shvaćanje i pozitivan stav lokalnog stanovništva prema zaštiti prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka; broj održanih obuka; broj učesnika na obukama. Održavanje rekonstruisane putne infrastrukture i uspostavljanje druge infrastrukture koja omogućava lokalnom stanovništvu i turistima kvalitetniju komunikaciju kroz prostor PP i unapređenje ponude PP.

Nadzornici tokom obilaska terena imaju obavezu da komuniciraju i da u svakom momentu budu spremni da pomognu lokalnom stanovništvu. Sa razvojem Parka nastojimo da unapređujemo integrisanje lokalnog stanovništva u procese ostvarivanja benefita postojanja zaštićenog područja što je i jedan od ciljeva Parka. Agencija je i tokom 2023. godine nastavila da kroz promociju značaja i vrijednosti Parka u prvi plan stavi lokalno stanovništvo koje naseljava prostor Parka, kroz obezbjeđivanje potpune informisanosti o značaju Parka za njihov životni standard. Time se nastoji povećati produktivnost lokalnog stanovništva u smislu da se njihovi proizvodi/usluge prodaju turističkim subjektima/turistima koji posjećuju Park Prirode.

Organizovane su obuke o mogućnostima preduzetništva u Parku, kroz podršku za bavljenje tradicionalnim zanatima i djelatnostima. U saradnji sa Turističkom organizacijom Herceg Novi omogućena je prezentacija brendiranih lokalnih proizvoda iz PP Orjen na sajmovima i bazarima.

Podstakli smo seoska domaćinstva sa teritorije PP Orjen na ulaganje u sopstvene aktivnosti na poboljšanju ponude da bi u budućnosti bili konkurentniji na turističkom tržištu. Sa tim u vezi smo u naše unikatne pješačke ture uključili domaći snack obrok, doručak za goste od domaćih proizvoda koji jedu u prirodi.

Rekonstrukcija puta Kruševica – Vrbanj je od velikog značaja i veliki preduslov za dalji razvoj Parka prirode kao višednevne izletničke destinacije kao i za funkcionisanje

stanovnika Parka kao i radnika Parka pri obavljanju radnih aktivnosti. Kontinuirano se tokom 2023. godine kao i u prethodnim godinama radilo na uspostavljanju putne i druge infrastrukture koja omogućava lokalnom stanovništvu i turistima kvalitetniju komunikaciju kroz prostor Parka kroz:

- Održavanje i uređenje staza koje su dio turističke ponude parka, održavanje puteva i uklanjanje prepreka sa puteva
- Sve staze koje se koriste u organizovanim turističkim turama parka, redovno se održavaju i oplemenjuju. Na šumskim putevima, često se nađu prepreke u vidu stijene sa sipara ili opožarenog stabla naročito nakon otapanja snijega. Prepreke se uklanjaju ručno uz pomoć primitivnih alata
- Završeni su radovi oko uređenja kamenog zida oko Info centra kao i uređenje i oplemenjivanje samog dvorišta. U saradnji sa NVO koje se bave zaštitom životne sredine dobili smo u sklopu Info centra i malu botaničku baštu sa endemskim ili veoma rijetkim vrstama bilja koje rastu na teritoriju PP Orjen i sada predstavljaju veliku atrakciju za sve posjetioce
- Adaptacija i opremanje "Staze zdravlja" na Orjenu - kapaciteti aktivnog turizma Parka prirode Orjen, predstavljaju bitan resurs za diversifikaciju turističke ponude destinacije. TO Herceg Novi je tokom 2023. godine nabavila i donirala Agenciji teretanu na otvorenom u cilju nastavka uređenja "Staze zdravlja" i povećanja atraktivnosti novokreirane pješačke staze.

5. EDUKACIJA I SARADNJA SA INSTITUCIJAMA I ORGANIZACIJAMA

U cilju što kvalitetnije promocije i podizanja svijesti o PP Orjen Agencija ima aktivnu saradnju sa svim Nacionalnim parkovima CG, Agencijom za zaštitu životne sredine, lokalnom turističkom organizacijom, službama i sekretarijatima lokalne samouprave, gradskim javnim preduzećima, nevladinim organizacijama, privatnim sektorom, obrazovnim institucijama, humanitarnim organizacijama, i dr.

Kroz saradnju i podršku Sekretarijata za kulturu opštine Herceg Novi (kao i samih škola), tokom proljeća smo izveli po svim hercegnovskim osnovnim školama polusatne prezentacije na temu zaštite prirode, sproveli anketu o posjeti Parku prirode Orjen, te podijelili edukativne brošure, takođe realizovane u saradnji sa Sekretarijatom. Brošure je namijenjena osnovcima, a ukazuje na slikovit i zabavan način na veliku povezanost čovjeka i prirode. Nastavak škole u prirodi i prezentacija po školama nije mogao da se realizuje tokom 2023. godine, ali je plan da se škola u prirodi za najmlađe realizuje u 2024. godini.

Kao jedan od rezultata edukativnih aktivnosti, osmišljena je i nova ponuda za djecu školskog i predškolskog uzrasta: edukativno-zabavna cjelodnevna tura „KULTURA I AVANTURA“. Obuhvata obilazak Muzeja, kanli kule i Kuće Andrića u Herceg Novom, upoznavanje sa Parkom prirode Orjen kroz šetnju, te na kraju, posjetu Avanturističkom parku „Vrbanj“. Ovu turu smo u 2023. godini organizovali za posjetu škole stranih jezika „Cerovac“ iz Trebinja, sa više od 50oro djece. Ovoj zabavnoj turi dodali smo i predstavu u prirodi realizovanom sa školom glume „MASKA“ HN.

U okviru manifestacije „Orjenski maraton“, održali smo prezentaciju na otvorenom, ispred pl. doma Za Vratlom, „Munike, orjenski metuzalemi“, te na taj način dali doprinos ovoj manifestaciji koju organizuje PK Subra, ali ujedno i obilježili 24. maj, Evropski dan parkova.

Komunikacija sa turističkim ponuđačima sa teritorije HN na unapređenju turističke ponude je bila više nego dobra tako da imamo rezultat da su mnogi od njih preusmjerili svoju ponudu outdoor aktivnosti sa drugih destinacija na PP Orjen.

Uspostavljanje bližih kontakata sa resornim opštinskim sekretarijatima po pitanju očuvanja kulturnog pejzaža i tradicionalnog vizuelnog identiteta pri obnovi i gradnji objekata unutar Parka prirode, ali i okolnim prostorima koje mu gravitiraju. Cilj je obezbijediti i podsticati dalji razvoj, ali bez negativnih posljedica za nasljeđeni vizuelni identitet, koji je ujedno jedan od važnih faktora turističke atraktivnosti Parka prirode „Orjen“ i našeg zaleđa uopšte.

5.1. Edukacija zaposlenih

Prema važećem Zakonu o zaštiti prirode, zaštićena područja su u obavezi da edukuju zaposlene na terenu-nadzornike-zaštitare. Park prirode Orjen ima zakonski minimum zaposlenih na terenu u zaštitarskoj službi i svi zaposleni tokom prethodnog perioda prošli su niz obuka i stekli neophodne licence. Takođe učestvujem na radionicama na temu upravljanja zaštićenim područjima, zaštite životne sredine i zaštite i spašavanja, menadžment i zaposleni su imali priliku da se dodatno informišu i edukuju u napomenutim sferama. Agencija za razvoj i zaštitu Orjena je učestvovala na događaju koji su organizovali Parkovi Dinarida- mreža zaštićenih područja Dinarida u saradnji sa The Nature Conservancy (TNC) i Ministarstvom ekologije, prostornog planiranja i urbanizma pod nazivom “Predstavljanje Analize nedostataka u postojećim politikama i praksama koji se odnose na upravljanje zaštićenim područjima”. Cilj analize bio je precizno identifikovanje ključnih nedostataka u upravljanju zaštićenim područjima Crne Gore uz ocjenu da li je i u kojoj mjeri trenutno stanje u upravljanju zaštićenim područjima u skladu sa zakonskim odredbama i predlog rješenja za prevazilaženje nedostataka.

U 2023. godini započeta je edukacija zaposlenog u sklopu projekta koji je vodila Opština Herceg Novi, a odnosila se na spašavanje iz visina i dubina.

5.2. Naučna istraživanja

Agencija za razvoj i zaštitu Orjena, kao upravljač zaštićenog područja, Parka prirode „Orjen“, osim zaštite i valorizacije njegovih prirodnih vrijednosti, ima takođe obavezu zaštite i valorizacije kulturnih dobara. Naime, ovo, kao i ostala zaštićena područja širom svijeta, posjeduje vrijednosti iz različitih oblasti, nezavisno od toga koja od njih je bila ključna za formalno proglašenje zaštite. Uz to, uobičajeno je prožimanje prirodnih i kulturnih vrijednosti pojedinih lokaliteta, što u naučnom, što u kasnijem interpretacijskom smislu, prilikom valorizacije, tako da bi očuvanje i predstavljanje isključivo prirodnih vrijednosti Parka prirode „Orjen“, predstavljalo ozbiljni naučni, ali i turistički nedostatak.

Iz tih razloga Agencija je i tokom 2023. godine nastavila sa etnološkim istraživanjima: bilježenje narodnih običaja, vjerovanja, pjesama, igara, priča, načina života, organizacije poslova, gradnje, toponimije itd. Aktivnosti su podrazumijevale izlaske na teren u cilju obogaćenja baze tekstualnih, audio i foto zapisa, te kancelarijski rad. U cilju sakupljanje građe i jačanje participativnog pristupa kulturnoj baštini u budućem periodu planira se upućivanje javnog poziva za dostavljanje podataka o materijalnoj i nematerijalnoj kulturnoj baštini hercegnovskog zaleđa.

Orjen je veoma značajno “Hot spot” područje endemskih vrsta. Zbog velikog broja međunarodno značajnih tipova habitata i vrsta flore, prepoznat je i uvršten u projekte koji predstavljaju mrežu zaštićenih područja Evrope (Emerald I Natura 2000). Istraživanja Natura 2000 CG počela su tokom 2021. godine. Saznanja sa terena od strane angažovanih stručnjaka-botaničara i faunista od velike su koristi zaposlenima u Parku prirode. Takođe informacije koje sa terena zaštitarska služba dostavlja istraživačima značajno doprinosi istraživanjima ovog područja.

Nastavljena je praksa arheološkog rekognosciranja terena prostora Parka prirode „Orjen“ i njegovog bliskog okruženja, u saradnji sa JU Muzej i galerija i njihovim arheolozima. Aktivnosti su podrazumijevale, osim kancelarijskog rada, redovne izlaske na teren u cilju prikupljanja informacija i pretrage potencijalnih arheoloških lokaliteta. Dopunjena je

arheološka arhiva tekstualnih i foto zapisa, te elektronske karte nepokretnih kulturnih dobara i arheoloških lokaliteta.

Kao i prethodnih godina nastavilo se sa prikupljanjem istorijske građe iz pisanih izvora (štampanih kao i digitalnih izdanja), odnosno, usmene predaje, te materijalnih ostataka na terenu. Naglasak je bio na radoblju od oslobođanja ovog kraja od turske vlasti (1687, godina), do završetka II sv. rata, budući da su se istorijski podaci lakše mogli poklopiti sa materijalnim ostacima na terenu. Ova građa će se osim u naučne, kasnije iskoristiti u edukativne svrhe pri organizaciji posjete Parku prirode Orjen i njegovom okruženju.

Plan je da se objedini sakupljenja građe iz oblasti etnologije, arheologije i istorije u jednu brošuru, sa štampanom i digitalnom varijantom, pisanu za potrebe popularizacije kulturnog aspekta zaštićenog područja Park prirode „Orjen“ i njegovog neposrednog okruženja, te povećanja posjete.

6. IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI FINANSIJSKOG PLANA AGENCIJE ZA RAZVOJ I ZAŠTITU ORJENA DOO HERCEG NOVI ZA 2023. GODINU

Polazna osnova

Polaznu osnovu troškova i rashoda potrebnih za rad upravljača Parka prirode „Orjen“ predstavljaju obaveze upravljača tim zaštićenim prirodnim dobrom koje su utvrđene u članu 56 novog Zakona o zaštiti prirode („Sl. list CG“ br 54/16) kao i prikaz rashoda iz tekuće godine. Za izvršavanje tih obaveza, sadašnjem upravljaču Agenciji za razvoj i zaštitu Orjena d.o.o. treba obezbijediti finansijska sredstva u Budžetu Opštine Herceg Novi za pokriće redovnih troškova i rashoda. Prihodi su se mogli očekivati po osnovu: naknada od ulaznica u Park prirode i Avanturistički park, turističke ture (paket aranžmani), naknada od taksi, iznajmljivanje bicikala, prodaja na Ekovil štandu.

AGENCIJA ZA RAZVOJ I ZAŠTITU ORJENA DOO IZVJEŠTAJ O PRIHODIMA I RASHODIMA OD 01.01. – 31.12.2023. GODINE

KONTO	PRIHODI	IZNOS (€)
61200002	prihodi od parka prirode - ture	2.714,00
60200201	prihodi od eko štanda	198,20
61200005	prihodi od ulaznica u Avanturističkom parku	9.244,50
60200202	prihodi od pića, snack-ova i sendviča	2.020,60
64000000	budžetska sredstva Opštine Herceg Novi	191.697,61
64000001	prihodi od donacija, subvencija, premija i sl.	11.167,59
64000006	prihodi od donacija datih od Turističke organizacije	11.220,00
65910000	prihodi poslovnih - ostali	2,18
69200000	prihodi iz ranijih izvješt. perioda naknadno utvrđeni	170,20
66200000	prihodi od kamata na sredstva kod banaka	0,05
UKUPNO		228.434,93
KONTO	RASHODI	IZNOS (€)
50101001	troškovi nabavne vrijednosti robe u maloprodaji br. 1	146,98
50101002	troškovi nabavne vrijednosti robe u maloprodaji br. 2	975,86
51110002	troškovi nabavne vrijednosti materijala za izradu pdv 21%	73,00
51200001	troškovi kancelarijskog materijala	205,40
51200002	troškovi materijala za održavanje higijene	193,82
51210000	troškovi nabavne vrijednosti sitnog inventara	1.306,82
51220009	troškovi HTZ opreme	691,42

Izvjestaj o radu za 2023. godinu

51300000	troškovi goriva i energije	2.049,13
51300001	troškovi struje	945,14
52000001	troškovi doprinosa za PIO/zaposleni	23.698,96
52000003	troškovi doprinosa za obez. od nezaposlenosti/zaposleni	767,96
52000097	troškovi poreza zarade red.rad	1.987,52
52010001	troškovi neto zarade	126.306,64
52030006	troškovi naknade za bolovanje do 60 dana	1.281,30
52100001	troškovi doprinosa za PIO/poslodavac	8.435,12
52100003	troškovi doprinosa od nezaposlenosti/poslodavac	767,96
52100004	troškovi doprinosa privrednoj komori/ poslodavac	413,87
52100006	troškovi fonda rada/ poslodavac	307,62
52100007	troškovi doprinosa za rehab. invalid. lica/ poslodavac	1.192,05
52100009	troškovi prireza na porez za redovan rad/ poslodavac	374,41
52200047	troškovi neto naknada za ugovor o djelu 47 šifra	3.260,00
52200048	troškovi neto naknada za ugovor o djelu 48 šifra	3.650,00
52500047	trošak poreza za ugovor o djelu šifra 47/prijavljeni na PIO i zdr.	382,45
52500048	trošak poreza za ugovor o djelu šifra 48/nisu prijavljeni na PIO i zdr.	509,97
52900001	troškovi dnevnica za sl. putovanje u zemlji	288,00
52900002	troškovi dnevnica za sl. putovanje u inostranstvu	1.562,75
52900004	troškovi prevoza javnim prevoznim sredstvima na sl. putu	44,00
53100000	troškovi transportnih usluga robe i materijala	350,90
53100001	troškovi telefona	903,04
53100002	troškovi taxi i renta-a-car usluga	532,50
53200001	troškovi usluga održavanja osnovnih sredstva - mašina i opreme	539,87
53300005	troškovi zakupa - ostali	1.599,90
53500000	troškovi reklame i propagande u zemlji	2.530,24
54000000	troškovi amortizacije	2.330,87
55000001	troškovi knjigovodstvenih i drugih intelektualnih usluga	2.842,04
55000011	troškovi usluga notara	7,26
55000016	troškovi ulaganja u PP Orjen	1.236,04
55100000	troškovi reprezentacije	1.636,76
55100002	troškovi reprezentacije -2	30,89
55100006	troškovi reprezentacije - donacija TOHN	461,08
55200001	troškovi osiguranja osnovnih sredstava	197,19
55200003	troškovi osiguranja ostali	616,53
55300000	troškovi platnog prometa	470,07
55400001	troškovi članarina poslovnim udruženjima	500,00
55900000	troškovi ostali nematerijalni	12.456,11
55900004	troškovi taksi lokalne uprave	37,00
55900018	troškovi putarine i carinskih terminala	14,00
57700000	troškovi materijala po osnovu kala,kvara,loma i dr.	0,08
57700002	rashod trošak	13,04
57750000	troškovi ambalaže	264,60

Izveštaj o radu za 2023. godinu

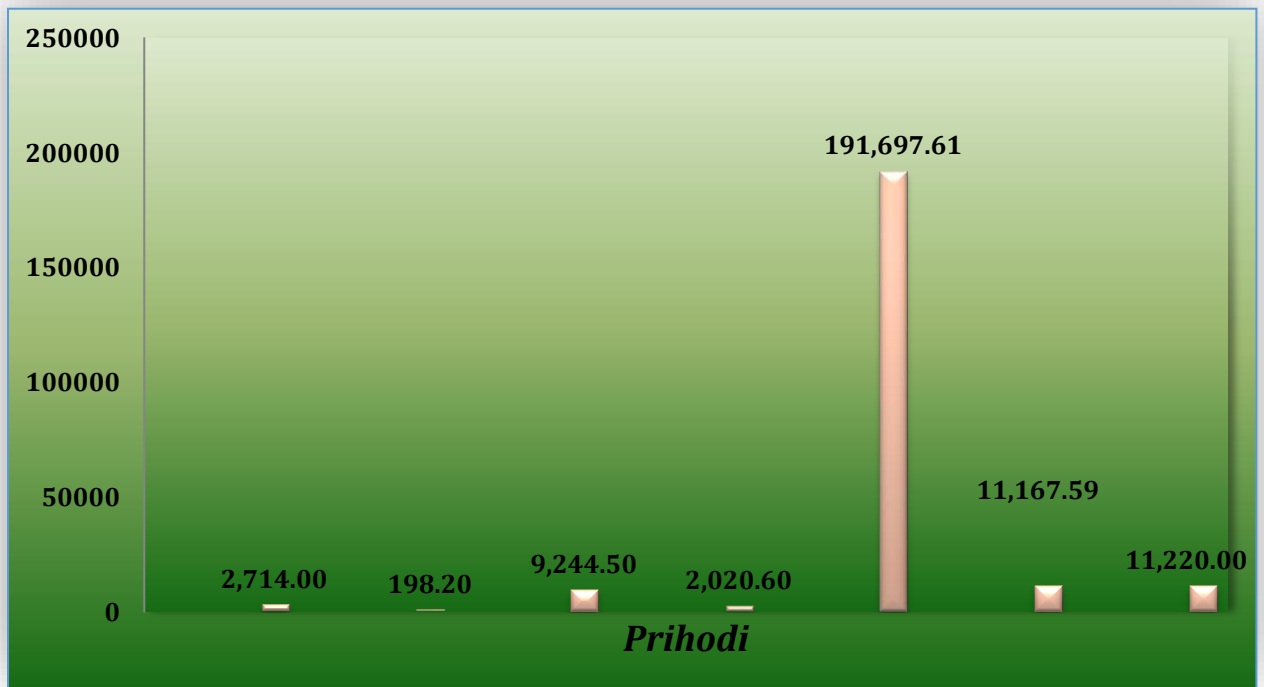
59101000	troškovi nedokumentovani - razni	269,13
59200000	troškovi iz ranijih godina - rezidentni	1.123,87
UKUPNO		212.781,16

PRIHODI

Realizacijom Finansijskog plana Agencije za razvoj i zaštitu Orjena doo za 2023. godinu, na dan 31.12.2023. godine utvrđuju se realizovani prihodi u iznosu od **228.434,93€**. U strukturi ukupnih prihoda najveći procenat odnosi se na budžetska sredstva Opštine Herceg Novi, kao i na prihode od donacija Turističke organizacije Herceg Novi.

U 2023. godini Agencija je ostvarila prihode i to po osnovu:

- Prihodi od parka prirode-ture – 2.714,00€
- Prihodi od eko štanda – 198,20€
- Prihodi od ulaznica u Avanturističkom parku – 9.244,50€
- Prihodi od pića, snack-ova i sendviča – 2.020,60€

RASHODI

Realizacijom Finansijskog plana Agencije za razvoj i zaštitu Orjena doo za 2023. godinu, na dan 31.12.2023. godine utvrđuju se realizovani rashodi u iznosu od **212.781,16€**.

Rashodi koji čine značajan dio u ukupnoj strukturi rashoda odnose se na sredstva koja se odvajaju za fiksne troškove i nesmetano obavljanje poslovanja kao što su: troškovi za neto zarade, poreze i doprinose, troškovi zakupa, komunalija, troškovi održavanja osnovnih sredstava. U 2023. godini dio sredstava uložen je u svrhu promocije, pa je tako sklopljen ugovor o poslovnoj saradnji sa ShareMontenegro čija ponuda je uključivala: najave događaja na portalu i društvenim mrežama, PR tekstovi i baner na portalu. Na strani rashoda u 2023. godini nije bilo značajnih odstupanja.

Na osnovu analize realizacije finansijskog plana na dan 31.12.2023. godine konstatuje se pozitivan rezultat za 2023. godinu, jer su prihodi za 15.653,77€ veći od rashoda.

ZAKLJUČAK

Agencija za razvoj i zaštitu Orjena je u proteklom periodu nastavila intenzivno da radi na jačanju sistema upravljanja zaštićenim područjem. Kao upravljač zaštićenog područja Park prirode Orjen, kontinuirano se radi na razvijanju i edukaciji o biodiverzitetu Orjena sa: mještanima, djecom školskog uzrasta iz HN kroz program i posjetiocima parka kroz edukativne turističke ture. Uspostavljena je saradnja sa vaspitno obrazovnim ustanovama i radionicama za djecu svih uzrasta.

Razvoj turizma je od velikog značaja za povećanje životnog standarda stanovništva i uravnoteženje regionalnog razvoja, kako na državnom tako i na lokalnom nivou. Agencija za razvoj i zaštitu Orjena je svjesna da svojim radom i naporima mora da bude odgovorna i sprovodi kvalitetne promotivne i druge aktivnosti koje će u budućem periodu još više doprinijeti da PP Orjen postane prepoznatljiv turistički proizvod koji nudi Herceg Novi.

Organizacija raznovrsnih manifestacija i kreiranje novih atraktivnih turističkih tura značajno obogaćuje boravak turista koji posjećuju PP Orjen, a doprinosi i kreiranju imidža za generacije turista koje dolaze. Postojeće stanje ukazuje na značajan prostor za napredak. Prije svega, potreban je veliki napor da se kreira prepoznatljivost turističkog proizvoda izvan granica regiona.

Od početka rada uprava Parka je funkcionisala u skladu sa ovlašćenjima koja su proizašla iz Zakona o zaštiti prirode i Odluke o proglašenju Parka. Sve poslove i procedure koje je Park radio sprovedene su skladu sa zakonskim propisima. U skladu sa prirodnim vrijednostima koje su definisane Studijom zaštite za Park prirode Orjen nije zabilježeno ni jedno odstupanje pa se prema tome može konstatovati da su vrijednosti ostale nepromijenjene.

IZVRŠNI DIREKTOR
Đorđe Stanojlović

